अछामको साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन

गीता कुमारी थापा
परीक्षा क्रमाङ्क : २८७१०३६३/०७३
त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९-२-४०१-२१-२०१०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत
स्नातकोत्तर (एम.एड.) तह चौथो सेमेस्टर नेपा.शि. ५४४
पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर, काठमाडौँ ।
२०७४/2017

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७४/११/०२

....

गीता कुमारी थापा

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्र्तगत नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'अछामको साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी गीता कुमारी थापाले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रको अध्ययन र प्रस्तुतीकरणबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी

(शोधनिर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७४/११/०३

February 15, 2018

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ गीता कुमारी थापाले 'अछामको साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकमा तयार पार्नुभएको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी (शोधनिर्देशक)	....
३.	प्रा.डा. रामचन्द्र लम्साल (शोध विशेषज्ञ)	....

मिति : २०७४/११/१६

February 28, 2018

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ को पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको छ । यस शोधपत्रको शीर्षक 'अछामको साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन' रहेको छ । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अत्यन्तै व्यस्त समयमा पनि मलाई अमूल्य समय, सुझाव र सल्लाह दिई यो शोधकार्य लेखनमा उपयुक्त मार्ग निर्देशन दिँदै लेखन कार्यलाई सफल बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका प्रदान गर्नुभएका शोधनिर्देशक आदरणीय गुरु प्रा.डा. पारसमणि भण्डारीज्यूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधप्रस्ताव लेखनदेखि नै सल्लाह, सुझाव तथा आवश्यक मार्ग निर्देशन गर्नुहुने आदरणीय गुरु विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै आफ्नो अमूल्य समयका बाबजुत पनि यस शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक सुझाव सहित सहयोग गर्नुहुने नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस शोधकार्यका लागि आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न सहयोग पुऱ्याउनु हुने अछामको साँफेबगर क्षेत्रका वक्ताप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न्न गर्नका लागि उचित समय, स्रोत साधन तथा वातावरण उपलब्ध गराएर निरन्तर हौसला प्रदान गर्नुहुने पुजनीय बुबा र आमालाई हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु । साथै मलाई प्रत्यक्ष तथा परोक्ष सहयोग गर्नुहुने मेरा सम्पूर्ण साथीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यस्तै यस शोधपत्रको शुद्ध टङ्कन र बँधाइमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरका जितेन महर्जनलाई पनि हार्दिक धन्यवाद प्रदान गर्दछु ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत शोधपत्र समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

गीता कुमारी थापा

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

शोधसार

प्रस्तुत शोधकार्य अछामको साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषिका र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययनसँग सम्बन्धित रहेको छ । यो शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षाअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो ।

यस शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाबिचको व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन गर्नुसँग सम्बन्धित रहेको छ । यसअन्तर्गत साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाबिचको समानता र असमानता पहिचान गर्नु, साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने भाषाको विशेषता पहिल्याउनु, व्याकरणिक कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष, भाव र वाच्य)का आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । त्यसैगरी नेपाली भाषीलाई साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषाले पार्ने सम्भावित समस्याहरू पनि पहिल्याउनु रहेको छ ।

यस शोधकार्यमा प्राथमिक र द्वितीयक स्रोत सामग्रीको प्रयोग गरिएको छ । प्राथमिक स्रोतअन्तर्गत क्षेत्रीय अध्ययन विधिको आधारमा सम्बन्धित क्षेत्रमा गई प्रश्नावली, छलफल, अवलोकनद्वारा सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । द्वितीयक स्रोतका रूपमा यस अध्ययनलाई सहयोग पुऱ्याउने अछामी रैवार रेडियो कार्यक्रम, पत्रपत्रिका, पुस्तक तथा पूर्वअनुसन्धानले समेत पुष्टि गरेका कतिपय सामग्री रहेका छन् । यस शोधकार्य अध्ययनका लागि साविकको बाब्ला गा.वि.स.लाई केन्द्रीय र घुघुरकोट, खप्तड, पातालकोट, देवीस्थान र बुढाकोट गा.वि.स.लाई परिधीय नमुना छनोटका रूपमा लिइएको छ । जनसङ्ख्याका रूपमा प्रत्येक गा.वि.स बाट १०/१० जनाका दरले ५० जनामा महिला, पुरुष शिक्षक, विद्यार्थी, दलित, युवा, वृद्ध, गरी समेटिएको छ । यसअन्तर्गत विभिन्न सूचना तथा सामग्रीलाई वर्णनात्मक, व्याख्यात्मक र तुलनात्मक पद्धतिद्वारा प्रस्तुत गरी निष्कर्ष निकालिएको छ ।

यो शोधकार्यलाई पाँच अध्यायमा विभाजन गरी साँफेबगर क्षेत्र अछाममा बोलिने अछामी भाषा र स्तरीय नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिको तुलनात्मक अध्ययन समेटिएको छ । प्रस्तुत अध्ययनबाट निम्नलिखित निष्कर्ष निकालिएको छ :

- यो शोधकार्य अछाम जिल्लाको आठसौ भेगको साँफेबगर क्षेत्रको स्थानीय अछामी भाषिक भेदलाई अध्ययनको विषय बनाइएको छ ।

- अछामी भाषामा आफ्नै मौलिक शब्दभण्डार, औपचारिक विशेषता, ध्वनिगत विभेदकता, व्याकरणिक असमानता जस्ता विशेषताहरू सुरक्षित रहेका छन् ।
- आदरका प्रकारमा स्तरीय नेपाली भाषाभन्दा स्थानीय भाषिक भेदमा कम प्रकार रहेका छन् । यस भाषिक भेदमा अनादर र आदर रहेका छन् ।
- कारकको सङ्ख्या नेपाली भाषा र यस स्थानीय भाषामा समान भए तापनि विभक्ति चिह्नमा भने भिन्नता पाइन्छ । जस्तै : मुथी, उदो, उइ, धेकी, कन आदि ।
- नेपाली भाषामा 'हरू' लागेर बहुवचन हुन्छ भने अछामी भाषिक भेदमा 'हरू' लागेर बहुवचन हुँदैन । क्रिया सङ्गतिका आधारमा फोल्याउटा फोल्याउटी आया । छोरेटा, छोरेटी आया । विशेषणका आधारमा = खेतहरू बगाए । झिक्कै खेत बगाये । सङ्ख्याका आधारमा (आ) प्रत्यय लागेर तीनवटा मौरीका घारहरू - तीन फागा मौरा । अछामी भाषिक भेदमा (आ) प्रत्यय लागेर बहुवचन बन्दछ ।
- स्तरीय नेपाली भाषामा पुलिङ्गलाई सङ्केत गर्नका लागि दीर्घ 'इ' को प्रयोग पाइँदैन भने स्थानीय भाषिक भेदमा पाइन्छ । जस्तै : पोई, दाजी, बाहाजी आदि ।
- आदरमा 'तो' र 'तमी' को मात्र प्रयोग भएको पाइन्छ ।

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य ३

१.४ शोधकार्यको सान्दर्भिकता र उपादेयता ४

१.५ शोधकार्यको सीमाङ्कन ५

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा ६

२.१.१ पुस्तक समीक्षा ६

२.१.२ शोधपत्रको समीक्षा ९

२.२ सैद्धान्तिक परिचय १२

२.२.१ साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषाको परिचय १२

२.२.२ भाषाका विशेषताहरू १४

२.२.३ भाषिकाका विशेषताहरू १५

२.२.४ भाषिका निर्धारक तत्त्वहरू १६

२.२.५ भाषिका छुट्याउने वा पहिचान गर्ने आधारहरू १६

अध्याय तीन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ जनसङ्ख्या र अध्ययनको क्षेत्र १८

३.२ नमुना छनोट १८

३.३ तथ्याङ्क सङ्कलन १९

३.३.१ प्राथमिक स्रोत १९

३.३.२ द्वितीयक स्रोत १९

३.४ व्याख्या विश्लेषण १९

अध्याय चार
व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ परिचय २०

४.२ साँफेबगर क्षेत्र अछामको स्थानीय भाषिक भेद र स्तरीय नेपाली भाषाको तुलना २१

४.२.१ लिङ्ग २३

४.२.१.१ नामका आधारमा लिङ्ग २३

४.२.१.२ सर्वनामका आधारमा लिङ्ग २४

४.२.१.३ विशेषणका आधारमा लिङ्ग २५

४.२.१.४ क्रियाको आधारमा लिङ्ग २६

४.२.२ वचन २७

४.२.२.१ नामको आधारमा वचन २७

४.२.२.२ ओकारान्त सङ्ख्येय नाममा वचन २९

४.२.२.३ सङ्ख्यावाचक तथा कोटिकरणमा वचन २९

४.२.२.४ सर्वनामका आधारमा वचन ३०

४.२.३ पुरुष ३४

४.२.३.१ प्रथम पुरुष ३५

४.२.३.२ द्वितीय पुरुष ३५

४.२.३.३ तृतीय पुरुष ३६

४.२.४ आदर ३८

४.२.५ कारक र विभक्ति ३९

४.२.५.१ अर्थका आधारमा कारक ४२

४.२.५.२ रूपका आधारमा कारक ४५

४.२.६ काल ४८

४.२.६.१ भूतकाल ४८

४.२.६.२ वर्तमानकाल ४९

४.२.६.३ भविष्यत्काल ५०

४.२.७ पक्ष ५१

४.२.७.१ भूतकालका पक्षहरू ५१

४.२.७.२ अभूतकालका पक्षहरू ५४

४.२.७.३ अपूर्ण पक्ष ५६

४.२.७.४ पूर्ण पक्ष ५७

४.२.८ भाव ५८
४.२.८.१ सामान्यार्थक भाव ५८
४.२.८.२ आज्ञार्थक भाव ५९
४.२.८.३ इच्छार्थक भाव ६०
४.२.८.४ सम्भावनार्थक भाव ६०
४.२.८.५ सङ्केतार्थक भाव ६१
४.२.९ वाच्य ६१
४.२.९.१ कर्तृवाच्य ६२
४.२.९.२ कर्मवाच्य ६३
४.२.९.३ भाव वाच्य ६३
४.३ नेपाली भाषालाई साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषिकाले भाषिक सम्प्रेषणमा पार्ने सम्भावित समस्याहरू र समाधानका उपाय ६४
४.३.१ नेपाली भाषालाई साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषिकाले भाषिक सम्प्रेषणमा पार्ने सम्भावित समस्याहरू ६४
४.३.२ समाधानका उपाय ६७

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

५.१ सारांश ६८
५.२ निष्कर्ष ७०
५.३ उपयोगिता ७२
५.३.१ नीतिगत तह ७२
५.३.२ प्रयोगगत तह ७२
सन्दर्भसामग्री सूची ७३
परिशिष्ट

परिशिष्ट (क)

साँफेबगर क्षेत्रमा बोलिने अछामी भाषा (स्थानीय भाषाका मौलिक शब्दहरू)

अछामी भाषा	**स्तरीय नेपाली भाषा**
कइसु	सानिमा
बहुरानी	भाइ बुहारी
जेठीज्यू	आमाजु
पुसाइ	फूपाजु
सङ्ल्याउटा सङ्ल्याउटी	केटाकेटी
गोसाइ	देवर
गोसी	नन्द
प्यायो	व्यायो
भदु	भतिज

अछामी भाषा	**स्तरीय नेपाली भाषा**
वैकनी	आइमाई मान्छे
भाउ	देउरानी/बहिनी
बुबु	हजुरबुबा
बज्जै	हजुरआमा
गाँठा/गुठी	केटाकेटी

घरसम्बन्धी

अछामी भाषा	स्तरीय नेपाली भाषा
देलो	ढोका
पाण	माथिल्ला तल्ला
ओटाला	तल्लो तल्ला
ग्याबरी	कोदो र गहुँ चुट्न प्रयोग गरिने साधन
मुज्याली गोठ	अध्याँरो गोठ
पणा	घर छाउने सेलेट
भितो	घर छाउन प्रयोग हुने काठ

तरकारी गेडागुडीसम्बन्धी

अछामी भाषा	स्तरीय नेपाली भाषा
पण्यालु	पिँडालु
भट्ट	भट्मास
कला	केराउ
सैनु	सिस्नु
मारस्या	लटेको साग
अरहर	रहर
निगुणो	निहुँरो
राध्या	फर्सी
भिणो	भान्टा
हदेलो	बेसार

शरीरको अङ्गसम्बन्धी

अछामी भाषा	नेपाली भाषा
लादो	पेट
खाप्चो	मुख
आँदणा	आन्द्रा
आगुला	औँला
थाप्लो	टाउको
चाँदो	निधार
हण	शरीर
दाणा	दाँत
कुइनु	कुहिनु
जाङ्णा	फिला
रुमा	कपाल
नाक्चो	नाक

मौसम समय र भूगोलसम्बन्धी

अछामी भाषा	स्तरीय नेपाली भाषा
सेल	छाया
बेल	सूर्य
बाल्दो	बादल
झल्स्यादो	गोधुली साँझ
छकाल	बिहान
बासा	बेलुकी

जाणी	जाडो
चिण्को	चट्याङ्
तकन अतक	बेला न कुवेला
इल्चा	आली
कुरमुरो	मिमिरे

घरायसीसम्बन्धी

अछामी भाषा	**स्तरीय नेपाली भाषा**
वरो	नाम्लो
आँसी	हसिया
सुप्पो	नाङ्लो
भड्डु	भात पकाउने भाँडो
मनानी	मदानी
भिरको /दुध्यारो	ठेकी
कहणी	लोटा
जितारो	जातो
बट्को	कचौरा
गल्याउ	दाम्लो
रखानी	खरानी
छाई	मही
अदान	ओदान
पस्सो	गोठे मल
घणो	घैला
बाउसो	कोदालो

लुगाकपडासम्बन्धी

अछामी भाषा	स्तरीय नेपाली भाषा
मयलचाटो	गन्जी
पछेउणा	पटुकी
जुलाफ/मोचा	मोजा
काम्लो	कम्मल
सिराँत्या	सिरानी
चोलो	चोली

खानेकुरा अन्नपात तथा फलफूलसम्बन्धी

अछामी भाषा	स्तरीय नेपाली भाषा
लाउन	पूरी
बावर	सेल
आम	आँप
केला	केरा
रोटा	रोटी
फाणो	मास पिसेर बनाएको पिठो
खिचणो	खिचडी
तिहुन	दाल
खरभुजो	मेवा
गण्डा	उँखु
इमिलो	चुक
कोद्या	कोदो

पशुपन्छी जनावर वा प्राणीसम्बन्धी

अछामी भाषा	**स्तरीय नेपाली भाषा**
गायो	गाई
बल्ल	गोरु
कोलणो	गाईको वाच्छी
कुकुणा	कुखुरा
विल्लो	बिरालो
सैटाल्नु	मैना
कगया	ढुकुर
गुयणो	भगेरो
डिगुल्व्या	लामपुच्छे चरो
काली खात्या	कोइली
साणो/सणो	दुम्सी
गुनु	लङ्गुर

दान पुजापाठ चाडपर्व सम्बन्धी

अछामी भाषा	**स्तरीय नेपाली भाषा**
माणु	मन्दिर
राम	मेला
होरी	होली
सङ्राती	संक्रान्ति
भुयाउन्या	भुत
त्यार	पर्व
बिसु	नयाँवर्ष
जरमाइठी	कृष्णजन्माष्टमी
बाँदो	भाकल

व्यक्तिगत विवरण

नाम	:	गीता कुमारी थापा
जन्म मिति	:	२०४८/१०/१२
ठेगाना	:	ब्रहमतोला १, बाजुरा
बुवाको नाम	:	जहरे थापा
आमाको नाम	:	डम्मदेवी थापा
लिङ्ग	:	महिला
राष्ट्रियता	:	नेपाली
धर्म	:	हिन्दु
फोन	:	९८४८६४३६२२
अस्थायी ठेगाना	:	कीर्तिपुर काठमाडौँ

शिक्षा

तह		**शिक्षण संस्था**
प्राथमिक शिक्षा	:	श्री चैतेपिपल प्राथमिक विद्यालय
माध्यमिक शिक्षा	:	श्री पशुपति माध्यमिक विद्यालय
प्रवीणता प्रमाणपत्र तह	:	श्री भानोदय उच्च माध्यमिक विद्यालय
स्नातक तह	:	श्री वडिमालिका क्याम्पस फालासैन (बाजुरा)
स्नातकोत्तर	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौँ